

พระมหาพงศ์ทราทิพย์ ก้องเสียง และ หอมหวล บัวระภา. 2558. “พุทธศาสนากับเศรษฐกิจ : กรณีศึกษาแนวคิดของพระครูบุญชยากร วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม. หน้า 85-110.

พุทธศาสนากับเศรษฐกิจ : กรณีศึกษาแนวคิดของพระครูบุญชยากร
วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

Buddhism and Economy : A Case Study
of The concept of PhrakruBunchayaKornWat Chaisri
Savatthicomcommunity Muang Khon Kaen.

พระมหาพงศ์พรทิตย์ ก้องเสียง¹

Phramaha Pongtaratid Kongseang

หอมหวล บัวระภา²

Homhuan Buarabha

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาปรัชญาและศาสนาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² ดร., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาปรัชญาและศาสนาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพุทธศาสนากับระบบเศรษฐกิจตามทัศนะของพระครูบุญชยากร วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

พุทธศาสนากับระบบเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในเชิงที่ระบบศีลธรรมเข้าไปสนับสนุนความสำเร็จของการดำเนินธุรกิจ เพราะธุรกิจเป็นกิจกรรมหนึ่งของสังคม ภาพลักษณ์ที่ดีของธุรกิจเกิดขึ้นจากการมีศีลธรรมของผู้บริหารและการรับผิดชอบต่อสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจ ส่งผลให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุน ดังนั้น หลักธรรมทางพุทธศาสนาจึงเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติตนเพื่อการดำเนินชีวิตในกิจกรรมทางสังคมทุกๆ ด้าน พระครูบุญชยากรมีรูปแบบการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยต้นทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องมือ ท่านได้นำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนาสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมตามประเพณีของชุมชนสาวะถี เพื่อปลูกฝังศีลธรรมแก่คนในชุมชน ทำให้หลักธรรมทางพุทธศาสนาได้เข้าไปแทรกซึมในวิถีของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดการพัฒนาในหลายๆ ด้าน รวมทั้งด้านเศรษฐกิจด้วย

คำสำคัญ : พุทธศาสนาเพื่อสังคม, พุทธศาสนา, เศรษฐกิจ, พระครูบุญชยากร.

Abstract

This article is aimed To study the relationship of Buddhism to the economy as Viewed by Phrakhubunchayakorn Wat Chisri Savatthicommmunity Muang Khon Kaen district Khon Kaen province.

Buddhism and the economy are primarily associated with the system in the moral support the success of the business. Because business is activities of the Society. A positive image of business arising out of a moral and social responsibility of executives who have been affected by their operations. As a result, consumers' confidence and to support so that principle of Buddhism is to be involved in economic development. Because Buddhism has principles to guide their practice to the lifestyle of every

social event. Phrakhubunchayakorn He has a form of community development through local cultural capital as a tool. He has embraced the principles of Buddhism inserted into the tradition activities of Savatthicomcommunity to instill moral people in the community. Buddhism has made major infiltration into community life. Contribute to community development in many areas, including the economy.

Keywords: Engaged Buddhism, Buddhism, Economy, Phrakhubunchayakorn.

บทนำ

พุทธศาสนานิกายเถรวาท มีหลักคำสอนอย่างหนึ่งที่บ่งบอกลักษณะของพระภิกษุว่า ภิกษุเป็นผู้ออกบวชจากเรือนไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือนแล้ว ทำให้ถูกมองว่าพุทธศาสนาไม่มีมิติทางสังคม หากเราพิจารณาจากคำสอนจะพบว่า แม้พุทธศาสนาจะมีเป้าหมายเพื่อออกจากโลกคือการหลุดพ้น แต่ก็มีหน้าที่สำคัญในการสงเคราะห์ต่อโลก หน้าที่ของพระสงฆ์ในพุทธศาสนาคือการศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนแล้วสอนให้คนอื่นรู้ตาม เป็นการเผยแผ่ศาสนา หลักธรรม คำสอน เพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ดังพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสงฆ์ออกไปประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่มชนจำนวนมาก” (วิ.ม.(ไทย). 4/32/40)³ จากพระดำรัสนี้เป็นเครื่องยืนยันว่า พุทธศาสนากับสังคมไม่ได้แยกออกจากกัน พุทธศาสนามีหน้าที่ต่อสังคมโดยตรงด้วยเหตุนี้ผู้เขียนหวังเพื่อจะสร้างความเข้าใจในประเด็นมิติทางสังคมของพุทธศาสนา จึงได้ทำการศึกษามิติทางสังคมของพุทธศาสนาที่มีต่อระบบเศรษฐกิจ โดยมุ่งศึกษาแนวคิดและวิธีการพัฒนาชุมชนของพระครูบุญชยากร วัดไชยศรี เป็นกรณีศึกษา

วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เป็นวัดหนึ่งในพุทธศาสนานิกายเถรวาท มีพระครูบุญชยากร เป็นเจ้าอาวาส ชุมชนสาวะถีมีต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง เป็นจุดเริ่มต้นที่พระครูบุญชยากรได้เล็งเห็นและนำต้นทุนที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นเข้ามาสู่กระบวนการจัดการเพื่อการพัฒนาชุมชน ท่านได้นำประเพณีตาม

³ อ้างอิงจากพระไตรปิฎกให้การอ้างอิงแบบ 3 ตอน เป็นการอ้าง ชื่อคัมภีร์/เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น (วิ.ม.(ไทย).4/32/40) หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค ฉบับภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 32 หน้า 40.

อีตลีสอง คองลีสี่ (สวิง บุญเจิม, 2539:529-612) มาใช้เป็นกิจกรรมเชื่อมโยงกับชุมชน มีเป้าหมายเพื่อตอบโจทย์การเผยแผ่พุทธศาสนาและการพัฒนาชุมชน ในบทความนี้ ผู้เขียนมุ่งที่จะเสนอในประเด็นพุทธศาสนากับระบบเศรษฐกิจตามแนวคิดของพระครูบุญชยากร ที่ได้เข้าไปศึกษา โดยจะนำเสนอใน 2 ประเด็นหลักดังต่อไปนี้ พุทธศาสนากับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ และการนำหลักธรรมในทางพุทธศาสนามาใช้พัฒนาระบบเศรษฐกิจตามแนวของพระครูบุญชยากร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพุทธศาสนากับระบบเศรษฐกิจ ตามทัศนะของพระครูบุญชยากร วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ขอบเขตของการศึกษา

สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนได้วางขอบเขตในการศึกษาไว้ ดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือพระไตรปิฎก
2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ วรรณคดีและอนุฎีกา หนังสือทั่วไป เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ซึ่งได้มีการศึกษาตามวิธีการต่างๆ ดังนี้

1. สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ คัมภีร์อื่นๆ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และงานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป
3. ลงพื้นที่วัดไชยศรี สัมภาษณ์ พระครูบุญชยากร
4. จำแนกและตรวจสอบข้อมูล
5. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้
6. สรุปและนำเสนอผลงานการศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา

ในการศึกษาพุทธศาสนากับระบบเศรษฐกิจ กรณีศึกษาพระครูบุญชยากร วัดไชยศรี ตำบลสวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น นี้ เพื่อความสะดวกและง่ายต่อความเข้าใจ ในที่นี้ผู้เขียนได้นำเสนอนิยามศัพท์เฉพาะเพื่อใช้ในการศึกษา ดังนี้

พุทธศาสนาเพื่อสังคม หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ของพระสงฆ์ที่นำหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาสร้างกิจกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมตามหลักของพุทธศาสนา

พุทธศาสนา หมายถึง พุทธศาสนานิกายเถรวาท

เศรษฐกิจ หมายถึง งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ของชุมชน

พระครูบุญชยากร หมายถึง เจ้าอาวาสวัดไชยศรี(พ.ศ.2535-ปัจจุบัน) ตำบลสวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

พุทธศาสนากับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ

พุทธศาสนาเถรวาทมักจะถูกมองว่าขาดมิติทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งหากเรามองไปที่คำสอนของพุทธศาสนาโดยเพ่งไปที่เป้าหมายสูงสุด จะเห็นว่าพุทธศาสนาสอนให้ปล่อยวางไม่ยึดติดกับสิ่งใด จึงทำให้เห็นว่าพุทธศาสนามีแนวคิดที่สวนทางกันกับระบบเศรษฐกิจ ไม่สามารถสอดคล้องเชื่อมโยงกันได้ แต่ถ้าหากเราพิจารณาคำสอนทางพุทธศาสนาโดยละเอียดแล้วจะพบว่าพุทธธรรมนั้นสามารถสนับสนุนความสำเร็จด้านเศรษฐกิจของผู้นำไปปฏิบัติได้ ในการอธิบายประเด็นนี้ผู้เขียนจึงได้นำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างระบบทุนนิยมกับศีลธรรมในภาพกว้าง เพื่อให้เห็นถึงแนวความคิดที่หลากหลายของนักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ และผู้ประกอบการ รวมถึงหลักการและวิธีการด้านเศรษฐกิจของพุทธธรรม เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจด้วย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกับศีลธรรม

ในประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกับศีลธรรมนี้ มีแนวความคิดของนักคิดด้านเศรษฐศาสตร์แตกออกไปเป็น 2 แนวคิด คือ แนวคิดที่เห็นว่าการดำเนินธุรกิจจะต้องมีศีลธรรม และแนวคิดที่เห็นว่าการธุรกิจกับศีลธรรมไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกัน ดังต่อไปนี้

1.1 แนวคิดการดำเนินธุรกิจจะต้องมีศีลธรรม แนวคิดของกลุ่มนี้จะเห็นว่า ศีลธรรมมีความสำคัญต่อความสำเร็จของธุรกิจ โรเบิร์ต ซี โซโลมอน(Robert C. Solomon) อธิบายว่า ศีลธรรมหรือจริยธรรมมีความเกี่ยวข้องและสำคัญกับธุรกิจ เพราะเขามองว่า ภาพลักษณ์ที่เสียหายโดยเฉพาะในด้านจริยธรรมมีผลเสียอย่างมากต่อธุรกิจ เพราะทำให้ผู้บริโภคขาดความเชื่อถือ และไม่ต้องการสนับสนุนธุรกิจของผู้บริหารที่มีภาพลักษณ์เสื่อมเสียเหล่านั้น(อ้างในวัชรระ งามจิตรเจริญ, 2554:79) จริยธรรมธุรกิจเป็นรากฐานของธุรกิจ ชีวิตธุรกิจเจริญก้าวหน้าบนการแข่งขัน แต่อยู่รอดบนฐานของจริยธรรมของธุรกิจนั้น (Solomon, 1994:38) ส่วน คีธ เดวิส(Keith Davis) กล่าวว่า การตัดสินใจทางเศรษฐกิจของธุรกิจไม่ได้มีผลต่อเศรษฐกิจเท่านั้น แต่มีผลต่อระบบสังคมทั้งหมด เพราะมีความเกี่ยวข้องกัน ดังนั้น นอกจากธุรกิจจะมีความสามารถในการช่วยเหลือสังคมแล้วธุรกิจยังได้ทำสิ่งที่มีผลกระทบต่อสังคม ธุรกิจจึงควรมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยการช่วยเหลือสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจของตน(Shaw and Barry, 1998:197) ฮาเยค(Hayek)ยืนยันว่า ศีลธรรมกับคุณค่าทางศีลธรรมจะพัฒนาขึ้นมาได้ก็แต่ในสังคมอิสระเท่านั้น และถ้าจะให้ทำงานได้ดี อิสภาพก็ต้องการมาตรฐานทางศีลธรรมที่เข้มแข็ง (Shand, 1990:80) วิกรม กรมดิษฐ์ ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินธุรกิจจะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมพร้อมไปกับประโยชน์ส่วนตน โดยได้กำหนดนโยบายผลตอบแทนพิเศษ เช่น ค่าตอบแทนแห่งความสำเร็จ การสนับสนุนให้ลูกน้องเป็นเจ้าแก้ม และการรู้จักคำว่า พอดี หรือรู้จักการเดินสายกลางในการทำงาน (วิกรม กรมดิษฐ์, 2548:27)

จากทัศนะเหล่านี้ สามารถสรุปได้ว่า ธุรกิจกับศีลธรรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในเชิงที่ระบบศีลธรรมเข้าไปสนับสนุนความสำเร็จของการดำเนินธุรกิจ ภาพลักษณ์ที่ดีของธุรกิจเกิดขึ้นจากการมีศีลธรรมของผู้บริหารและการรับผิดชอบต่อสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจ ส่งผลให้ผู้บริโภคเกิดเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนการมีอิสราภาพ การมีคุณธรรม และการให้ความสำคัญต่อคนงานซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่ง จะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการผลิตและการให้บริการของคนงาน การวางนโยบายโดยอาศัยหลักธรรมรู้จักความพอดีปราศจากความโลภ ทำให้ลดความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจ สิ่งต่างๆ เหล่านี้จึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าระบบศีลธรรมมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจไม่น้อย

1.2 แนวคิดธุรกิจกับศีลธรรมไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกัน แนวคิดกลุ่มนี้มองว่า ธุรกิจไม่เกี่ยวกับศีลธรรมหรือไม่จำเป็นจะต้องมีศีลธรรม ฟิลิป วิคสเต็ด (Philip Wicksteed) ให้ความเห็นว่า เราเข้าไปมีความสัมพันธ์ทางธุรกิจกับผู้อื่นไม่ใช่เป็นเพราะเป้าหมายของเราเป็นเรื่องความเห็นตัว แต่เป็นเพราะบุคคลที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องไม่ได้สนใจเป้าหมายของเรา สนใจแต่เป้าหมายของตัวเอง เหมือนที่เราไม่ได้สนใจเป้าหมายของพวกเขา สนใจแต่เป้าหมายของตัวเอง(Wicksteed, 1993:179 quoted in Shand, 1990:70) แอล. วอน ไมเสส ให้ความเห็นว่า เรื่องศีลธรรมไม่เกี่ยวกับการกระทำในตลาดที่เป็นเรื่องประโยชน์ส่วนตัว ถ้าคนจะชอบสุรามากกว่าคัมภีร์ไบเบิล ก็ไม่ใช่ความผิดของผู้ประกอบการที่พยายามจะทำให้เกิดกำไรมากที่สุด เพราะไม่ใช่ธุระของผู้ประกอบการที่จะต้องไปทำให้คนแสวงหาสิ่งที่ดีแทนสิ่งที่เลว(Shand, 1990:73) อัลเบิร์ต คาร์ (Albert Carr) เห็นว่า ธุรกิจมีลักษณะเหมือนการเล่นเกมที่ต้องมีกลยุทธ์ มีปทัศฐานที่ต่างจากส่วนอื่นๆ ของสังคม ดังนั้น สิ่งต่างๆ ที่โดยปกติเราถือว่าผิด แต่เป็นสิ่งที่ทำได้ในวงการธุรกิจ เช่นการปกปิดข้อเท็จจริงในการเจรจาต่อรอง(Shaw and Barry, 1998:11) เอ.ซี. พิกู (A.C. Pigou) เห็นว่าการศึกษาเศรษฐกิจเป็นศาสตร์ปฏิฐาน(positive science) ที่ศึกษาว่าอะไรเป็นอะไร ไม่ใช่ศาสตร์ปทัศฐาน(normative science) ที่ศึกษาว่าอะไรควรอะไรไม่ควร (Vickers, 1997:36)

สรุปแนวคิด นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้มองว่า ระบบศีลธรรมขัดต่อการบรรลุเป้าหมายทางธุรกิจ ดังนั้นระบบศีลธรรมจึงไม่มีความจำเป็นและไม่ควรเข้ามาเกี่ยวข้องในการทำธุรกิจ เพราะเป้าหมายทางธุรกิจคือผลกำไร ด้านกลยุทธ์การบริหารธุรกิจจะคำนึงถึงแต่ผลสัมฤทธิ์ไม่สามารถนำระบบศีลธรรมมาเป็นปทัศฐานในการตัดสินใจได้ เพราะในวงการธุรกิจจำเป็นจะต้องใช้เล่ห์เหลี่ยมเพื่อการอยู่รอดในการแข่งขันทางธุรกิจ จึงไม่ได้มองว่าอะไรควรอะไรไม่ควร แต่จะมองว่าอะไรทำให้ได้กำไรสูงสุด

อย่างไรก็ตามแม้จะมีนักเศรษฐศาสตร์บางกลุ่มที่มองว่าธุรกิจกับศีลธรรมไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกัน นั่นก็เป็นเพียงวิธีการทางธุรกิจวิธีหนึ่งเท่านั้น ผู้เขียนมองว่า จะยังงี้ก็แล้วแต่ระบบศีลธรรมไม่สามารถแยกออกจากธุรกิจได้ เพราะธุรกิจเป็นกิจกรรมหนึ่งของสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ระบบศีลธรรมถือเป็นสิ่งจำเป็น มนุษย์ในสังคมในฐานะผู้บริโภคเป็นกลไกสำคัญของระบบธุรกิจ หากการดำเนินธุรกิจนั้นไม่สนใจระบบศีลธรรมหรือคุณค่า ดำเนินธุรกิจด้วยความเห็นแก่ตัว เอาัดเอาเปรียบ ไม่มีความ

รับผิดชอบต่อผลกระทบในการดำเนินธุรกิจของตนที่เกิดขึ้นต่อสังคม ก็เป็นเรื่องยากที่สังคมจะยอมรับ ส่งผลต่อผลสำเร็จทางธุรกิจ ดังนั้นการดำเนินธุรกิจจึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมในระบบศีลธรรมนั่นเอง

2. หลักการและวิธีการด้านเศรษฐกิจของพุทธธรรม

จุดเริ่มต้นระบบเศรษฐกิจของมวลมนุษยชาติตามแนวคิดทางพุทธศาสนา มีปรากฏในอรรถกถาอรรถกถาธรรมปิฎก ที่กล่าวถึงกำเนิดมนุษย์และพืชพันธุ์ต่างๆ มนุษย์เริ่มรู้จักการกักตุนเสบียง เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจที่มนุษย์แย่งชิงทรัพยากรกัน จนได้มีการทำสัญญาประชาคม เพื่อแต่งตั้งผู้ปกครองทำหน้าที่ปกครองและแบ่งปันทรัพยากร(ที.ปา.(ไทย) 11/111/83-102) จะเห็นได้ว่าระบบศีลธรรมมีบทบาทสำคัญในการควบคุมเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นจึงถือได้ว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนา ล้วนแล้วแต่เอื้อต่อความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ในทางเศรษฐกิจก็เช่นกันมีหลักธรรมจำนวนมากไม่น้อยที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจโดยตรงหรือสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับระบบเศรษฐกิจได้ แม้ว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนาไม่ได้จัดระบบเรื่องเศรษฐกิจไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่เสนอแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกันเท่านั้น แต่หลักธรรมส่วนใหญ่ก็ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญและนำมาใช้กับระบบเศรษฐกิจได้ ดังนั้นในประเด็นนี้ผู้เขียนจึงจะขอเสนอเฉพาะหลักธรรมที่พระครูบุญยากรนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยจะแยกอธิบายเป็น 2 หัวข้อ คือ หลักการด้านเศรษฐกิจของพุทธธรรม และวิธีการด้านเศรษฐกิจของพุทธธรรม

2.1 หลักการด้านเศรษฐกิจของพุทธธรรม

เราสามารถนำพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจมาจำแนกออกเป็นหลักการ โดยในที่นี้ผู้เขียนจะจำแนกออกเป็น 2 หลักการคือ หลักการทั่วไปกับหลักการทางศีลธรรม

1. หลักการทั่วไปของพุทธธรรมด้านเศรษฐกิจ เป็นหลักการที่มองในแง่ขององค์รวมหรือสมุหนิยัม (collectivism) หมายถึงแนวคิดแบบส่วนรวมเป็นใหญ่ ส่วนรวมมิใช่ผลรวมของส่วนย่อย และส่วนรวมสำคัญกว่าส่วนย่อย (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2545:41) เพราะว่าเป็นทางพุทธศาสนาเห็นว่าสิ่งต่างๆ ล้วนมีความสัมพันธ์อิงอาศัยกันเพื่อการอยู่รอด กิจกรรมทางเศรษฐกิจก็เช่นกันไม่สามารถแยกออกจากกิจกรรมอื่นๆ ของมนุษย์และสังคมได้ โดยเฉพาะเศรษฐศาสตร์แนวพุทธพระธรรมปิฎกชี้ว่า ไม่สามารถแยก

กิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากกิจกรรมอื่นๆ ในการแก้ปัญหาของมนุษย์ เพราะ เศรษฐศาสตร์ไม่เป็นศาสตร์ที่เสร็จสิ้นในตัวโดยลำพัง ต้องอาศัยกันกับวิทยาการด้านอื่นๆ ในระบบความสัมพันธ์ของชีวิตและสังคม(พระธรรมปิฎก, 2543:30) ดังนั้นเศรษฐกิจแนวพุทธจึงสัมพันธ์กับการดำรงอยู่ของมนุษย์ การที่มนุษย์จะดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข นั้นจะต้องเน้นที่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ หลักการโดยทั่วไปด้านเศรษฐกิจของพุทธธรรมตามที่พระครูบุญชยากรได้นำมาใช้ นั่น จึงเป็นหลักธรรมที่เน้นในเรื่องของแนวคิดแบบองค์รวมที่แสดงแนวทางการดำเนินชีวิตที่คำนึงถึงกิจกรรมที่ควรทำและไม่ควรทำอันจะมีผลต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และศีลธรรม อันแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับชุมชน ดังหลักธรรมต่อไปนี้

(1) กรรมกิเลส 4 หมายถึงการกระทำที่ก่อให้เกิดโทษ 4 อย่าง คือ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร และมุสาวาท(พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2545:113) กรรมกิเลสทั้ง 4 ข้อนี้นับเป็นข้อห้ามเป็นกิจกรรมที่ไม่ควรทำ เพราะจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นในการดำเนินธุรกิจได้ พฤติกรรมของธุรกิจที่เบียดเบียนผู้อื่น ฉ้อโกง ผิดประเวณี และหลอกลวง ย่อมเป็นผลด้านลบต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภค เป็นบ่อนทำลายเศรษฐกิจและสังคม

(2) อคติ 4 หมายถึงความลำเอียง เพราะเหตุ 4 ประการ ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะเขลา ลำเอียงเพราะกลัว(อง.จตุกก.(ไทย) 21/17/29) ความลำเอียงเพราะเหตุต่างๆ เหล่านี้เป็นสาเหตุของความไม่เป็นธรรม ในการดำเนินธุรกิจ จะทำให้เกิดการทุจริตเพราะเห็นแก่ความลำเอียง มีผลกระทบต่องานที่ผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเท่าเทียม คนงานที่เป็นปัจจัยการผลิตเมื่อไม่ได้รับความยุติธรรมก็จะขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานลดลง และจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจนั้นได้ในที่สุด

(3) อบายมุข 6 หมายถึงสาเหตุแห่งความเสื่อม 6 ประการ คือ หมกมุ่นในการดื่มสุรา หมกมุ่นในการเที่ยวกลางคืน หมกมุ่นในการดูมหรสพ หมกมุ่นในการพนัน หมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร และหมกมุ่นในความเกียจคร้าน (ที.ปา.(ไทย) 11/247//202) จะเห็นได้ว่าคำสอนเรื่องอบายมุข 6 เป็นคำสอนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจโดยตรง เป็นคำสอนที่ชี้ให้เห็นว่าการหมกมุ่นในอบายมุขจะทำให้เกิดความเสื่อมเสียทรัพย์สิน เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อตนเองครอบครัวและสังคม

(4) ทิศ 6 หมายถึงบุคคล 6 ประเภทรอบตัวเราที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กัน มีหน้าที่ที่จะต้องกระทำต่อกัน ได้แก่ บิดา-มารดา ครูอาจารย์ บุตร-ภรรยา มิตรสหาย ทาสกรรมกร สมณพราหมณ์(ที.ปา.(ไทย) 11/244/200) ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ระบุวิธีการปฏิบัติต่อบุคคลในฐานะต่างๆ เหล่านี้ไว้แล้ว โดยที่แต่ละความสัมพันธ์จะส่งผลด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือจะสร้างภาพลักษณ์ที่ดี จะมีบุคคลเหล่านี้คอยสนับสนุนการดำเนินการทางธุรกิจในด้านต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. หลักการทางศีลธรรม เป็นหลักการที่ยึดความรับผิดชอบต่อสังคมในการดำเนินธุรกิจ เช่นคำสอนที่เน้นให้ประกอบอาชีพที่สุจริตด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมการทำธุรกิจจะต้องไม่เป็น มิจฉาณิชา หรือการค้าขายที่ผิดตามหลักพุทธศาสนา 5 อย่าง คือ การค้าขายคัสตราวุธ การค้าขายมนุษย์ การค้าขายเนื้อ การค้าขายน้ำเมา และการค้าขายยาพิษ(อง.ปญจก.(ไทย) 22/177/295) เพราะการค้าขายเหล่านี้จะก่อให้เกิดผลกระทบและความเสียหายต่อผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม เมื่อมองในแง่ของความรับผิดชอบต่อสังคมแล้ว จึงเป็นการค้าขายที่ทรงห้าม นอกจากหลักธรรมนี้แล้ว ในแง่ของหลักทางศีลธรรม พุทธศาสนายังมีหลักธรรมอีกมากมายที่อยู่ในกรอบของหลักศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น กรรม บุญกิริยาวัตถุ และสังคหวัตถุ เป็นต้น ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม และจะส่งผลให้ธุรกิจเป็นที่ยอมรับและประสบความสำเร็จได้

2.2 วิธีการด้านเศรษฐกิจของพุทธธรรม

แนวคิดเรื่องวิธีการด้านเศรษฐกิจของพุทธธรรม เป็นหลักธรรมที่เป็นวิธีการมีผลโดยตรงต่อการทำธุรกิจ ในประเด็นนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอเฉพาะหลักธรรมที่เป็นวิธีการด้านเศรษฐกิจที่พระครูบุญชยากรดำเนินการอยู่ พุทธศาสนามีหลักธรรมอย่างหนึ่งเรียกว่า ทิฐฐัมมิกัตถสังวัตตินิกกรรม คือธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน(พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2545:116) ซึ่งมีความเหมาะสมกับการเป็นวิธีการด้านเศรษฐกิจของพุทธธรรม ประกอบด้วยวิธีการ 4 ประการ

1. อุฏฐานสัมปทา การถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการงาน ขยันฝึกฝนและพัฒนาทักษะการทำงาน มีการตรวจสอบและคิดหาวิธีการหรือกลยุทธ์ใหม่ๆ เพื่อให้การดำเนินธุรกิจนั้นประสบผลสำเร็จ

2. อารักขสัมปทา การถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรักษาผลงาน โภคทรัพย์ หรือรักษามาตรฐานด้านคุณภาพของสินค้าและบริการไม่ให้เสื่อมลง

3. กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร คือในการทำธุรกิจจะต้องศึกษาบุคคลที่จะมาร่วมลงทุน หรือดำเนินธุรกิจร่วมกันให้ทราบถึงลักษณะนิสัย จึงเลือกทำธุรกิจกับคนที่เชื่อถือได้

4. สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือรู้จักประเมินสถานการณ์การลงทุนให้มีความเหมาะสมกับทรัพยากร และความต้องการของตลาด

นอกจากทฤษฎีนี้มีกตสัจวัตตนิกรมแล้ว หลักธรรมอีกหัวข้อหนึ่งที่ท่านพระครูบุญชยากร นำมาใช้ในการปลูกฝังประชาชนอยู่เสมอ และสามารถนำมาใช้เป็นวิธีการด้านเศรษฐกิจได้เช่นกัน คือ อิทธิบาท 4 (อง.จตุกก.(ไทย). 21/275/390). ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ ประกอบด้วย ฉันทะ หากผู้ประกอบการมีความพอใจใส่ใจในการประกอบการนั้นจะส่งผลให้การทำธุรกิจได้ผลดียิ่งขึ้นไป วิริยะ คือความขยัน อุตहन ดำเนินธุรกิจไปอย่างไม่ท้อถอย จิตตะ คือการอุทิศตัวอุทิศใจมุ่งที่จะดำเนินธุรกิจนั้นด้วยความตั้งใจ และวิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณาวางแผนการดำเนินธุรกิจ ทดลอง วิจัย เพื่อหาจุดเด่น จุดด้อยของธุรกิจ เพื่อจะนำไปสู่การคิดค้นหาวิธีแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนา ต่อไป

พุทธศาสนากับเศรษฐกิจตามแนวคิดของพระครูบุญชยากร

เนื่องจากพระครูบุญชยากร เป็นพระสงฆ์ในพุทธศาสนาแนวคิดการพัฒนาด้านต่างๆ ของท่านจึงมีหลักพุทธธรรมเป็นแกนกลาง ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจนี้ก็เช่นกัน ท่านเชื่อว่าหลักการทางพุทธศาสนาจะสามารถนำมาใช้พัฒนาระบบเศรษฐกิจได้อย่างผลก่อนที่จะพูดถึงวิธีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้พัฒนาระบบเศรษฐกิจตามแนวของพระครูบุญชยากร ผู้เขียนจะได้นำเสนอถึงความเป็นมาของวัดไชยศรีและพระครูบุญชยากร ต้นทุนทางศิลปะทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนสาวะถี ตามลำดับไป

1. ความเป็นมาของวัดไชยศรีและพระครูบุญชยากร

วัดไชยศรี ตั้งอยู่ในชุมชนสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เป็นวัดเก่าแก่มากมีโบสถ์(ชาวอีสานเรียกว่าสิม) ที่เก่าแก่มากอายุกว่าร้อยปี โบสถ์หลังนี้มีลักษณะ ฐานส่วนล่างและผนังเป็นแบบก่ออิฐฉาบปูน โครงสร้างอาคารด้านบนเดิมเป็นไม้ทั้งหมด บานประตูและหน้าต่างแกะสลักจากไม้เนื้อแข็ง บนฝาผนังทั้งด้านนอกและด้านในมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง (อีสานเรียก สูปแต้ม) เป็นภาพในเวสสันดรชาดก วรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องสังข์สินไชย เทพ สัตว์ต่างๆ และภาพนรก 8 ขุม ลักษณะเด่นคือ

เป็นการเขียนแบบช่างพื้นบ้านและเขียนด้วยสีฝุ่นซึ่งหามาจากธรรมชาติ (พระครูบุญชยากร, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มีนาคม 2558)

ภาพประกอบที่ 1 สิมโบราณ วัดไชยศรี

พระครูบุญชยากร (วสันต์ มหาบุญโญ) เจ้าอาวาสวัดไชยศรีรูปปัจจุบัน ท่านเป็นผู้ริเริ่มนำแนวคิดในการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ถูกกลืนไปมาเป็นเครื่องมือ เพราะท่านมองว่าการพัฒนาจากองค์กรภายนอกไม่ได้พัฒนาจากพื้นฐานของชุมชนอย่างแท้จริง จึงทำให้การพัฒนาไม่สอดคล้องกับสภาพของชุมชนและไม่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ เพราะฉะนั้น ท่านจึงอาศัยวิถีดั้งเดิมของชุมชนมาผสมผสานกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ผ่านกิจกรรมซึ่งเป็นประเพณีท้องถิ่นในแต่ละเดือนหรือที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ จนทำให้ชุมชนสวะถีเป็นชุมชนเข้มแข็งทางวัฒนธรรม เป็นชุมชนต้นแบบ เป็นศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวของจังหวัดในเวลาต่อมา (พระครูบุญชยากร, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มีนาคม 2558) เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการของ ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ มากยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงจะได้อธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

1) อีตลีสอง คือ ประเพณีประจำ 12 เดือนในวัฒนธรรมอีสาน ประกอบด้วย เดือนอ้าย หรือเดือนเจียง งานบุญเข้ากรรม เดือนยี่ งานบุญคูณลาน เดือนสาม บุญข้าวจี่ เดือนสี่ บุญพระเวส เดือนห้า บุญสงฆ์ หรือเทศกาลสงกรานต์ ชาวอีสานเรียกกันว่า สังขานต์ เดือนหก บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด บุญข้าชะ เดือนแปด งานบุญเข้าพรรษา เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา เดือนสิบสอง บุญกฐิน

2) คองสิบสี่ คือ วิถีทางที่ดั่งามที่นักปราชญ์ชาวอีสานวางไว้เป็นแนวทางการปกครองหมายถึง โครงธรรม 14 อย่าง เป็นกรอบหรือแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างกันของผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง พระสงฆ์ และระหว่างบุคคลทั่วไป เพื่อความสงบสุขร่มเย็นของ บ้านเมือง 14 ประการ ได้แก่ 1. หูเมือง เป็นราชทูตต่างหน้าแทนบ้านเมือง หมายถึงเป็นบุคคลที่พูดจาไพเราะ อ่อนหวาน พูดจริง 2. ตาเมือง เป็นนักปราชญ์ มีความรอบรู้ในวิชาการบ้านเมือง รู้หลักธรรม 3. แก่นเมือง เป็นผู้ทรงคุณธรรม ยุติธรรม 4. ประตุมือง เป็นผู้มีความสามารถในการใช้ศัตราวุธยุทธโธปกรณ์ 5. รากเมือง เป็นผู้รอบรู้ในด้านโหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ 6. เหน้าเมือง เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ 7. ขางเมือง เป็นผู้ชำนาญในการออกแบบ ชำนาญในการศึก 8. ชื่อเมือง เป็นผู้มิตระกูล เป็นนักปราชญ์ผู้กล้าหาญ 9. แปเมือง เป็นผู้มิตศีลธรรมอันดี ตัดสินคดีความเที่ยงธรรม 10. เขตเมือง เป็นผู้ทำหน้าที่พิทักษ์เขตเมือง รักษาเขตแดนบ้านเมือง 11. ใจเมือง เป็นผู้ทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองที่ดี 12. ค่าเมือง เป็นผู้พิทักษ์รักษาให้เมืองมีค่า มีเงินทอง ติดต่อดำเนินค้าขาย 13. สติเมือง เป็นผู้รู้จักการรักษาพยาบาล หมอยา 14. เมฆหมอกเมือง เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประดุงเทพอารักษ์พิทักษ์เมืองเป็นหลักเมืองการถือคองสิบสี่ประการนี้ นับเป็นการรักษาบ้านครองเรือนมิตศีลธรรม มิตศพิธราชธรรม

2. ต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนสาวะถี

ในระบบเศรษฐกิจ ปัจจัยการผลิตที่ถือว่ามีค่าสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งนั้นคือ ทุน (capital) อันหมายถึง ทรัพยากรต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสินค้าคงทนในระบบเศรษฐกิจที่ผลิตขึ้นมาเพื่อสินค้าอื่น(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548:21) กรณิวัต ไชยศรี มีต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นวัตถุ ได้แก่ สิมโบราณและภาพจิตรกรรมฝาผนัง ต้นทุนที่เป็นหลักการหรือภูมิปัญญา คือ ประเพณีท้องถิ่นตามหลักอีตลีสอง คองสิบสี่ และการนับถือพุทธศาสนาของคนในท้องถิ่น ทั้ง 3 อย่างนี้ถือเป็นต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นในฐานะปัจจัยการผลิต พระครู

บุญชยากรท่านได้เล็งเห็นความสำคัญของต้นทุนเหล่านี้ที่มีอยู่แล้ว จึงนำไปสู่กระบวนการพัฒนาโดยยึดหลักความต้องการของชุมชนหรือสามารถเทียบได้กับอุปสงค์-อุปทานในระบบเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดดุลยภาพหรือภาวะที่สมดุล(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548:94) ท่านได้ศึกษาความต้องการของชุมชนว่าต้องการอะไร(อุปสงค์) ร่วมกับการพิจารณาถึงหลักธรรมที่ท่านต้องการจะปลูกฝังให้กับชุมชน(อุปทาน) เพื่อกำหนดเป็นนโยบาย แล้วจึงนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

ภาพประกอบที่ 2 รูปปั้นหรือภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ภาพประกอบที่ 3 ภายในสิมโบรณ

3. การนำหลักพุทธธรรมมาใช้พัฒนาระบบเศรษฐกิจตามแนวของพระครูบุญชยากร

พระครูบุญชยากร ในฐานะเจ้าอาวาสวัดไชยศรี ในชุมชนสาวะถี จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนในทุกๆ ด้าน ในที่นี้ผู้เขียนจะเสนอรูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระครูบุญชยากร ที่มีผลต่อระบบเศรษฐกิจทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยจะนำเสนอในประเด็นต่อไปนี้ การสร้างองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การจัดกิจกรรมตามประเพณี ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา และผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม

3.1 สร้างองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน

ในลำดับแรก หลังจากที่พระครูบุญชยากรได้เห็นปัญหาของชุมชน ท่านจึงพยายามคิดค้นหาวิธีการและเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการพัฒนา ท่านได้มองเห็นความสำคัญของสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวซึ่งเป็นต้นทุนเดิมที่มีอยู่แล้ว นั่นคือสิมโบรณ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งท่านเชื่อมั่นว่าจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเริ่มต้นศึกษาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น พระไตรปิฎก วรรณกรรมท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้ที่มาให้ข้อมูลที่สำคัญคือ

ปราชญ์ชาวบ้าน ท่านได้นำข้อมูลที่ได้มานั้นเข้าสู่กระบวนการจัดการองค์ความรู้ จัดทำแผนงาน และนำแผนงานไปสู่ปฏิบัติต่อไป(พระครูบุญชยากร, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มีนาคม 2558) จะเห็นว่าท่านมีวิธีการจัดการองค์ความรู้โดยอาศัยแนวคิดประสบการณ์นิยม คือนำแนวความคิดที่เคยประสบความสำเร็จมาก่อน วิธีการแบบจารีตประเพณี และอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง มาจัดเข้าเป็นระบบเดียวกัน กลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่เกิดจากชุมชนเพื่อชุมชนและสังคมโดยรวม

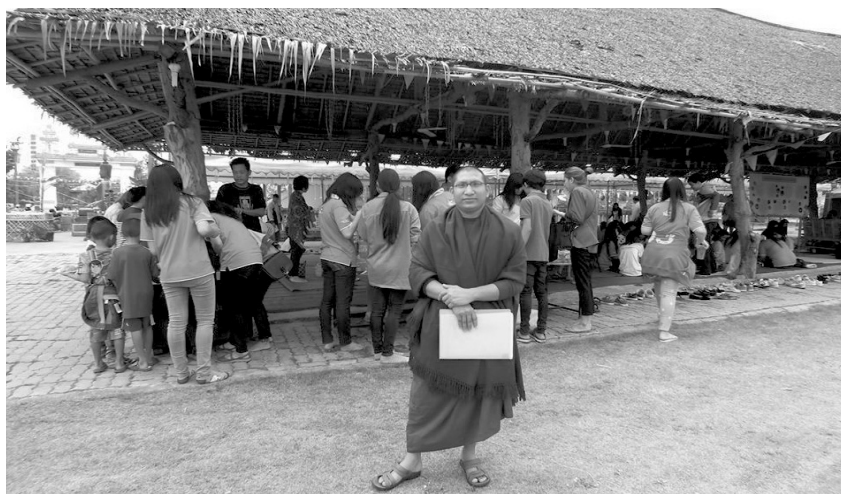

ภาพประกอบที่ 4 พระครูบุญชยากร ระดมความคิดจากทุกภาคส่วน

3.2 พัฒนาศักยภาพคน

หลังจากสร้างองค์ความรู้เสร็จแล้ว พระครูบุญชยากรท่านได้นำองค์ความรู้ที่ถ่ายทอด เป้าหมายคือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หลักการสำคัญของท่าน คือการให้ความสำคัญกับคนทุกกลุ่ม เน้นการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ท่านได้ปลูกฝังให้คนในชุมชนเกิดความรักและหวงแหนวัฒนธรรมท้องถิ่น เป้าหมายกลุ่มแรก คือการพัฒนาคนกลุ่มคนที่เข้าวัดฟังธรรมอยู่แล้ว ให้สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้สู่กลุ่มอื่นๆ ได้ แล้วค่อยๆ ขยายไปยังกลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มเยาวชน จนสามารถครอบคลุมคนทุกกลุ่ม ซึ่งกลุ่มเยาวชนนี้เองที่ท่านได้ปูทางไว้ให้เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ เมื่อท่านได้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความเข้มแข็งแล้ว ในปัจจุบันทรัพยากรเหล่านั้นได้เข้ามาทำงาน

ขับเคลื่อนแทนท่าน โดยที่ท่านเพียงแค่คอยอยู่ห่างๆ เท่านั้น (พระครูบุญชกร, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มีนาคม 2558) ในประเด็นนี้ ผู้เขียนมองว่าเป็นการขับเคลื่อนโดยสังคมของคนในชุมชน เมื่อคนในชุมชนต่างก็ได้รับการปลูกฝังและเกิดความรักความห่วงใยในวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงมีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นเมื่อหากมีใครสักคนที่ไม่ปฏิบัติตามครรลองของชุมชน กระแสสังคมนั้นจะเป็นตัวควบคุมให้เขากลับเข้าสู่กรอบของชุมชนจึงจะสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นในชุมชนได้

ภาพประกอบที่ 5 นักเรียนนักศึกษาและผู้สนใจศูนย์การเรียนรู้วัดไชยศรี

ภาพประกอบที่ 6 ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่

3.3 จัดกิจกรรมตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่น กับหลักธรรมทางพุทธศาสนา

เมื่อได้องค์ความรู้และได้บุคคลากรมาแล้ว ท่านจึงเริ่มที่จะเผยแพร่ ขยายเป็นวงกว้างออกไป โดยการบูรณะสิมโบราณให้มีสภาพสมบูรณ์ขึ้น พื้นฟูประเพณี ท้องถิ่นตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ โดยการเลือกใช้หลักการฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ข้อที่ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการพัฒนามาจัดรูปแบบใหม่ ให้ความน่าสนใจ ส่วนใหญ่ แล้วจะใช้หลักการฮีตสิบสองเป็นกิจกรรมของแต่ละเดือน และนำหลักการคองสิบสี่มาผสม ผสานกับหลักพุทธธรรมมาสอดแทรกในกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ซึมซับ ผู้เขียนมอง ว่าประเพณีท้องถิ่นนี้เองที่ท่านใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเชื่อมโยงหลักธรรมไปสู่คนทุกกลุ่ม ดังนั้นท่านจึงได้กำหนดกิจกรรมแต่ละอย่างให้สอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละ กลุ่ม และทุกๆ กิจกรรมจะมีหลักธรรมสอดแทรกอยู่ เป็นวิธีการสอนธรรมะผ่านกิจกรรม พระครูบุญชยากรท่านมีหลักการอยู่ว่าท่านจะสอนให้คนไม่รู้สึกว่าถูกสอน แต่จะใช้วิธีการ ให้ซึมซับหลักธรรมเข้าไป เพราะท่านเชื่อว่าวิธีการนี้จะจูงใจคนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมเพื่อ การปลูกฝังศีลธรรมได้ดีกว่า และการซึมซับธรรมะเข้าไปภายในจิตใจถือเป็นการสอนธรรม ที่ยั่งยืน ธรรมะจะติดตัวเป็นสามัญสำนึกของบุคคลนั้นไปตลอดเวลา นำไปสู่การพัฒนา สังคมในทุกๆ ด้านอย่างยั่งยืนต่อไป

ภาพประกอบที่ 7 ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณี

สำหรับการนำหลักพุทธธรรมมาจัดรูปแบบผสมผสานกับหลักการฮิตสิบสอง คองสิบสี่ ของพระครูบุญชยากร ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจที่สามารถมองเห็นภาพชัดเจนนั้น แบ่งเป็น 2 กรณี คือ กรณีที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน และกรณีที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจในระยะยาวอย่างยั่งยืน ในกรณีที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนเลยก็คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว เพื่อชมหรือศึกษาสิมโบราณและอุปถัมภ์ ตลอดถึงการเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักการฮิตสิบสอง คองสิบสี่ ของนักท่องเที่ยวและผู้ร่วมกิจกรรม ที่วัดไชยศรีและชุมชนสาวะถีได้จัดขึ้นในแต่ละเดือน เช่นบุญเดือนห้า ประเพณีสงกรานต์ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยอาศัยคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม มีสิมโบราณเป็นศูนย์รวมจิตใจ มีอุปถัมภ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้เกิดความน่าสนใจยิ่งขึ้นของกิจกรรม ทำให้เกิดผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจโดยตรงจากการใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมและการท่องเที่ยว ซึ่งมีการสอดแทรกหลักธรรมเพื่อขัดเกลาผู้เข้าร่วมกิจกรรม อันจะส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจในระยะยาวต่อไป

ภาพประกอบที่ 8 ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนสาวะถี

ภาพประกอบที่ 9 สิมโบราณและอุปถัมภ์คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม
จงใจให้คนเข้าร่วมกิจกรรม

ภาพประกอบที่ 10 ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ก่อให้เกิดรายได้

3.4 ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ

ผลจากการพัฒนาชุมชนของพระครูบุญชยากร โดยวิธีการของท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่นนั้น ทำให้เกิดผลลัพธ์ในหลายๆ ด้าน รวมทั้งด้านเศรษฐกิจด้วย โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทางเศรษฐกิจนั้น ผู้เขียนได้แบ่งออกเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในระยะยาวและที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

1. ผลลัพธ์ในระยะยาว ในที่นี้ผู้เขียนหมายเอาผลจากการนำหลักธรรมที่ได้รับการปลูกฝังผ่านกิจกรรมตามหลักฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ไปปฏิบัติ ทำให้ความเป็นอยู่ในแต่ละครอบครัวดีขึ้น เช่น เมื่อคนในชุมชนมีความขยันทำมาหากิน รู้จักรักษาทรัพย์ คบเพื่อนที่ดี และใช้ชีวิตเหมาะสมตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ไม่ติดข้องในอบายมุข ตามหลักออบายมุข 6 ก็จะทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นจากระดับบุคคล ครอบครัว ส่งผลไปยังระดับชุมชนและสังคม เพราะเมื่อคนในชุมชนมีเงินเหลือเก็บมากขึ้น ก็จะทำให้มีความสามารถในการใช้จ่ายมากขึ้น อันจะส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวมต่อไป

2. ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ผู้เขียนหมายเอาผลพวงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการจัดกิจกรรมตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ชุมชนชนสวะถี มีต้นทุนทางโบราณวัตถุคือสิมอีสาน วัดไชยศรี และต้นทุนทางวัฒนธรรม หลังจากมีการฟื้นฟูทั้งส่วนที่เป็นวัตถุ องค์ความรู้ บุคลากร และวัฒนธรรมประเพณี ทำให้วัดไชยศรี ชุมชนสวะถี เป็นที่สนใจของบุคคลทั่วไป ในฐานะศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนั้น จึงมีผู้คนจากภายนอกเข้ามาเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและเข้ามาเที่ยวชมโบราณวัตถุและประเพณี การเข้ามาของนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว นั้นสามารถกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนได้ เพราะเกิดการใช้จ่ายซื้อขายในชุมชนนั่นเอง

วิเคราะห์พุทธศาสนากับเศรษฐกิจตามแนวคิดของพระครูบุญชยากร

จากการศึกษาแนวคิดของพระครูบุญชยากร ทำให้มองเห็นว่าการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของท่านนั้นมีความแตกต่างจากทฤษฎีการบริหารธุรกิจตามแนวพุทธศาสนาโดยทั่วไป คือไม่ได้เกิดขึ้นตามกระบวนการดำเนินการทางธุรกิจที่มุ่งเน้นให้เกิดผลกำไร หลักการพุทธศาสนากับเศรษฐกิจโดยทั่วไปนั้น จะเป็นการดำเนินธุรกิจตามปกติแล้วมีการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ในกระบวนการประกอบธุรกิจในด้านต่างๆ ตามแต่วิสัยทัศน์ของผู้บริหารองค์กรธุรกิจนั้นๆ จะมองเห็น เพื่อสร้างคุณค่าความน่าเชื่อถือให้กับองค์กรธุรกิจ สร้างความเป็นธรรมกับคู่ค้า แรงงาน และผู้บริโภค ดำเนินธุรกิจด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม อันจะส่งผลด้านบวกในการดำเนินธุรกิจนั้นๆ ทั้งด้านผลกำไรและชื่อเสียง ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพุทธศาสนาของพระครูบุญชยากร จะเป็นลักษณะของการขัดเกลาด้านศีลธรรมให้กับทรัพยากรมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการปลูกฝังหลักธรรมทางพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมที่เป็นศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น แล้วให้ผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มากระตุ้นให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางด้านเศรษฐกิจและด้านอื่นๆ คือท่านจะเน้นที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหลักโดยไม่ได้มีการดำเนินการทางธุรกิจ แต่ผลที่ได้คือเมื่อมนุษย์นำหลักธรรมที่ได้รับการปลูกฝังมาปฏิบัติควบคู่กันไปกับการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพการงาน ก็จะสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตในหน้าที่การงาน ส่งผลต่อเศรษฐกิจของตนเอง ของครอบครัว และระบบเศรษฐกิจโดยรวมในที่สุด

อีกแง่หนึ่ง จะเห็นได้ว่าแนวคิดการพัฒนาของพระครูบุญชยากรจะเป็นลักษณะของการมองโลกแบบองค์รวม คือให้ความสำคัญหรือมุ่งเน้นกับการอยู่ร่วมกันในสังคม สอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่มองว่าสรรพสิ่งล้วนเป็นปัจจัยเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติ หรือเป็นหลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมดา เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท (พระธรรมปิฎก, 2542:79) เป็นหลักธรรมที่อธิบายถึงการเกิดขึ้นพร้อมของสรรพสิ่งเพราะอาศัยกัน การที่สรรพสิ่งอาศัยกันจึงเกิดขึ้น เช่น ทุกข์เกิดขึ้นเพราะมีปัจจัย 12 เรื่องเกิดขึ้นสืบเนื่องกันมาตามลำดับ ไม่สามารถดำรงอยู่โดยแยกกันได้ใน การอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์จะต้องมีกิจกรรมร่วมกันปฏิสัมพันธ์กันอยู่เสมอ ดังนั้น พระครูบุญชยากร จึงริเริ่มพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการปลูกฝังขัดเกลาจากภายในโดยหลักธรรมผ่านกิจกรรมตามหลักฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ให้เกิดทัศนคติแบบองค์รวม สะท้อนออกมาทางความคิดและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนสวาทดี จึงทำให้เห็นถึงความร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความสามัคคี ตั้งมั่นในศีลธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ช่วยเหลือแบ่งปัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ซึ่งเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ประการหนึ่งของผู้ทำการค้า หรือทำธุรกิจ ที่จะต้องมีเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและภักดีในองค์กรธุรกิจนั้น จึงทำให้เห็นได้ว่า แม้แต่การทำธุรกิจก็จำเป็นจะต้องมีการอาศัยปัจจัยอื่นๆ ทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การมองโลกแบบองค์รวมจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันในทุกกิจกรรมของมนุษย์

บทสรุป

พุทธศาสนากับสังคมมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน มีหน้าที่ตอบสนองและสนับสนุนกันและกัน กล่าวคือ พุทธศาสนามีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนสังคมในฐานะผู้ชี้แนวทางหรือหลักการที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเพื่อการดำรงอยู่ของสังคม ส่วนสังคมมีหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงพุทธศาสนาให้มีความเจริญคู่กับสังคม ดังนั้นทุกๆ กิจกรรมของสังคมจึงจำเป็นจะต้องมีระบบศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ แม้กระทั่งในด้านเศรษฐกิจ

มีข้อโต้แย้งเรื่องความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจกับระบบศีลธรรม นักวิชาการทางเศรษฐศาสตร์มีความเห็นแตกต่างกันเป็น 2 ทัศนะ ฝ่ายแรกมองว่าการประกอบธุรกิจจะต้องอยู่บนพื้นฐานของระบบศีลธรรม เพราะฝ่ายนี้เชื่อว่าความสำเร็จของธุรกิจ เกิดจาก

ภาพลักษณ์ที่ดีและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการ ส่วนอีกฝ่ายเห็นว่าระบบธุรกิจควรแยกเด็ดขาดจากระบบศีลธรรม เพราะการประกอบธุรกิจมีเป้าหมายคือกำไร ดังนั้นจึงต้องอาศัยกลยุทธ์ในการบริหารที่บางครั้งอาจขัดต่อระบบศีลธรรม จึงเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่กันได้ ในประเด็นนี้ผู้เขียนมองว่าระบบศีลธรรมไม่สามารถแยกออกจากธุรกิจได้ เพราะธุรกิจเป็นกิจกรรมหนึ่งของสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ระบบศีลธรรมถือเป็นสิ่งจำเป็น มนุษย์ในสังคมในฐานะผู้บริโภคเป็นกลไกสำคัญของระบบธุรกิจ หากการดำเนินธุรกิจนั้นไม่สนใจระบบศีลธรรมหรือคุณค่า ดำเนินธุรกิจด้วยความเห็นแก่ตัว เอาเปรียบ เอาเปรียบ ไม่มีความรับผิดชอบต่อผลกระทบในการดำเนินธุรกิจของตนที่เกิดขึ้นต่อสังคม ก็เป็นเรื่องยากที่สังคมจะยอมรับ ส่งผลต่อผลสำเร็จทางธุรกิจ ดังนั้นการดำเนินธุรกิจจึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคม

พุทธศาสนามีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจโดยตรงหรือสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับระบบเศรษฐกิจได้เป็นจำนวนมาก หลักการโดยทั่วไปด้านเศรษฐกิจของพุทธธรรมตามที่พระครูบุญชยากร วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ได้นำมาใช้ นั้น เป็นหลักธรรมที่เน้นในเรื่องของแนวคิดแบบองค์รวมที่แสดงแนวทางการดำเนินชีวิตที่คำนึงถึงกิจกรรมที่ควรทำและไม่ควรทำอันจะมีผลต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และศีลธรรม ผ่านทางกระบวนการหรือกิจกรรมตามประเพณีท้องถิ่น(ฮีตสิบสอง คองสิบสี่) ซึ่งเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ การพัฒนาชุมชนของท่านโดยการขัดเกลาสังคมด้วยการสอดแทรกหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้าไปในกิจกรรมตามประเพณีท้องถิ่น ได้ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมจากระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว สู่ระดับสังคมในภาพรวม จึงถือได้ว่าพุทธศาสนากับการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กัน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย**. เล่มที่ 4,11,21. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2545). **“ทุนนิยมกับพุทธศาสนา”** ใน วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 9 (1) (มกราคม-เมษายน).
- พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- _____. (2543). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ

- _____. (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2548). **เศรษฐศาสตร์เพื่อการบริหารรัฐกิจ**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วัชรระ งามจิตรเจริญ. (2554). **แนวคิดในการนำเศรษฐกิจเชิงพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิกรม กรมดิษฐ์. (2548). **มองโลกแบบวิกรม**. วิมล ไทรนันทวล เรียบเรียง. กรุงเทพฯ : มูลนิธิอมตะ.
- สวิง บุญเจิม. (2539). **ตำรามรดกอีสาน**. อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน.
- Shaw, William H. and Barry, Vincent. (1998). **Moral Issues in Business**. Belmont : Wadsworth.
- Solomon, Robert C. (1994). "It's Good Business." In Shaw, William H. and Barry, Vincent. (1998). **Moral Issues in Business**. Belmont : Wadsworth.
- Vickers, Douglas. (1997). **Economics and Ethics : An Introduction to Theory, Institutions, and Policy**. Wesport : Praeger.
- พระครูบุญชยากร. (15 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์. เจ้าอาวาส วัดไชยศรี ตำบลสวะถี อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น.